

Pensionering och utträdet ur arbetslivet

– skillnader mellan kvinnor och män?

PENSIONS
MYNDIGHETEN

Analysavdelningen
Kristin Kirs

Bakgrund

Pensionsmyndigheten har fått möjlighet att ge ett remissyttrande angående Ds 2016:19 *Jämställda pensioner*. I departementsskrivelsens kapitel 7 utgår författaren från sysselsättningsgrad för kvinnor och män för att mäta utträdet ur arbetslivet. Sysselsättningsgraden studeras för personer med känd yrkestillhörighet och visar en relativt stor skillnad i utträdet mellan män och kvinnor, framför allt i åldrarna 61 och äldre. Kvinnors minskade sysselsättningsgrad förklaras av att kvinnor ofta lever tillsammans med äldre män och att paret går i pension mer eller mindre samtidigt.

Våra synpunkter på departementsskrivelsens analys i kapitel 7 är sammanfattningsvis:

- 1) det finns inte några större skillnader när det gäller mäns och kvinnors genomsnittsålder vid uttag av inkomstpension,
- 2) ohälsa är troligtvis en av flera förklaringar till att kvinnors sysselsättningsgrad faller snabbare än mäns efter 60 års ålder, samt
- 3) beroende på beräkningsmetod ser vi skillnad (eller inte) mellan mäns och kvinnors utträde ur arbetslivet. I denna promemoria beskrivs dessa frågor mer utförligt än i remissvaret. Huvudförfattare är Kristin Kirs. Medverkat har även Alexander Carneck och Hans Karlsson.

Det finns inga större skillnader när det gäller mäns och kvinnors genomsnittsålder vid uttag av pension

Man kan arbeta trots att man tar ut pension och man kan även lämna arbetslivet utan att ta ut pension. Att förklara förändringar i sysselsättningsgrader genom att enbart se till pensioneringsmönster kan därför vara problematiskt.

Pensionsmyndigheten har en årligen återkommande rapportering när det gäller pensionsålder och utträdesålder.¹ I denna rapportering återfinns nedanstående två tabeller som visar, för män och kvinnor, hur stor andel i olika årskullar som beviljas ålderspension² fördelat på vid vilken ålder uttaget påbörjas. Om man summerar andelen som tar ut pension för en kohort blir summan lägre än 100 procent. Det beror på att en del personer med intjänad pensionsrätt aldrig tar ut sin pension.³ Med ”Snittålder” menas genomsnittlig pensionsålder per födelseårgång, med ”Ändring i snitt” menas genomsnittlig årlig förändring per ålder i procentenheter.⁴

¹ *Medelpensioneringsålder och utträdesålder, m.m.* Pensionsmyndigheten 2016-05-03, dnr. VER 2016-3.

² Avser personer som tagit ut 25 procent i ålderspension eller mer. En som tar 25 procent från 61 års ålder och senare höjer omfattningen räknas ändå som helt nybeviljad vid 61 år.

³ Ofta är det personer som nu bor utomlands, har bott ett fåtal år i Sverige och vars pensionsbehållning är mycket låg. Det kan också vara personer som har avlidit utan att detta kommit till Pensionsmyndighetens kännedom.

⁴ Här avses skillnaden i procentenheter mellan den första kohorten och den sista kohorten i tabellen (för den åldern) dividerat med antalet år.

2016-09-16

Andel som nybeviljas allmän pension per ålder, procent Kvinnor

Års- kull	Uttagsålder				Summa andel								Snitt- ålder
	61	62	63	64	61-64	65	66	67	68	69	70	71-	
1938	2,1	1,6	1,9	1,5	7,1	83,0	3,7	3,0	0,6	0,3	0,3	<i>0,5</i>	<i>65,0</i>
1939	2,3	1,3	1,7	1,9	7,2	81,5	5,8	2,1	0,7	0,2	0,3	<i>0,5</i>	<i>65,0</i>
1940	2,0	1,5	2,2	2,8	8,5	80,7	4,7	2,4	0,6	0,3	0,4	<i>0,5</i>	<i>65,0</i>
1941	1,9	1,7	2,6	3,2	9,4	78,4	5,8	2,5	0,6	0,4	0,3	<i>0,5</i>	<i>65,0</i>
1942	2,5	2,2	2,9	3,4	11,0	76,0	5,7	3,1	0,9	0,4	0,3	<i>0,4</i>	<i>65,0</i>
1943	3,0	2,4	3,2	4,8	13,4	71,8	6,6	4,0	1,0	0,3	0,4	<i>0,4</i>	<i>64,9</i>
1944	3,6	2,8	4,3	5,3	16,0	68,4	7,6	3,8	0,9	0,3	0,4	<i>0,5</i>	<i>64,9</i>
1945	4,2	3,6	4,7	5,5	18,0	67,0	6,9	3,8	1,1	0,4	0,3	<i>0,5</i>	<i>64,8</i>
1946	5,4	4,2	4,8	6,3	20,7	64,3	6,4	4,1	1,0	0,4	<i>0,4</i>	<i>0,5</i>	<i>64,7</i>
1947	5,9	4,0	5,4	7,0	22,3	62,1	6,5	4,5	1,1	<i>0,4</i>	<i>0,4</i>	<i>0,5</i>	<i>64,7</i>
1948	5,3	4,3	6,2	7,5	23,3	60,0	7,0	4,9	<i>1,1</i>	<i>0,4</i>	<i>0,4</i>	<i>0,6</i>	<i>64,7</i>
1949	5,2	4,8	6,7	8,2	24,9	57,4	7,8						
1950	5,2	4,9	7,2	8,9	26,2	55,4							
1951	5,9	5,8	7,8	9,5	29,0								
1952	6,0	6,4	8,4										
1953	7,1	6,2											
1954	6,8												
Ändring i snitt	0,3	0,3	0,5	0,6		-2,3	0,4	0,2	0,1	0,0			

Andel som nybeviljas allmän pension per ålder, procent Män

Års- kull	Uttagsålder				Summa andel								Snitt- ålder
	61	62	63	64	61-64	65	66	67	68	69	70	71-	
1938	5,1	3,0	2,7	2,6	13,4	71,8	4,5	3,5	0,9	0,4	0,4	<i>0,7</i>	<i>64,9</i>
1939	5,5	2,4	2,5	2,8	13,2	69,9	7,0	2,5	0,9	0,4	0,4	<i>0,8</i>	<i>64,9</i>
1940	4,0	2,7	2,8	3,4	12,9	71,2	5,4	2,8	0,9	0,4	0,6	<i>0,7</i>	<i>64,9</i>
1941	3,9	2,7	3,3	4,1	14,0	68,2	6,7	3,0	1,1	0,6	0,6	<i>0,8</i>	<i>64,9</i>
1942	4,3	3,4	3,9	4,3	15,9	65,9	6,6	3,6	1,4	0,6	0,5	<i>0,8</i>	<i>64,9</i>
1943	4,9	3,7	3,9	5,8	18,3	61,2	7,5	4,8	1,4	0,5	0,6	<i>0,8</i>	<i>64,9</i>
1944	5,7	3,9	5,2	6,5	21,3	58,1	8,2	4,2	1,3	0,6	0,6	<i>0,8</i>	<i>64,8</i>
1945	6,0	4,8	5,8	6,7	23,3	56,5	7,5	4,2	1,4	0,6	0,6	<i>0,9</i>	<i>64,7</i>
1946	6,6	5,3	6,0	7,1	25,0	54,5	7,0	4,4	1,4	0,6	<i>0,7</i>	<i>0,9</i>	<i>64,7</i>
1947	6,8	5,2	6,5	7,9	26,4	51,9	7,4	4,8	1,5	<i>0,6</i>	<i>0,7</i>	<i>0,9</i>	<i>64,7</i>
1948	6,7	5,5	7,2	8,2	27,6	49,9	7,7	5,2	<i>1,6</i>	<i>0,7</i>	<i>0,7</i>	<i>1,0</i>	<i>64,7</i>
1949	6,5	6,0	7,2	9,2	28,9	48,1	8,1						
1950	6,6	6,1	8,3	9,5	30,5	46,0							
1951	7,3	7,0	8,6	9,4	32,3								
1952	7,7	7,4	8,6										
1953	8,5	6,9											
1954	8,2												
Ändring i snitt	0,2	0,3	0,4	0,5		-2,2	0,3	0,2	0,1	0,0			

Andelarna avser nya pensionärer i relation till möjliga pensionärer i december 2015. Åldrarna avser åldern 31 december aktuellt år som pensionären tog ut sin inkomstpension/garantipension. För åldrar från 68 år och uppåt för födda 1948 eller tidigare finns prognossiffror (*kursiva blå siffror*) eftersom det inte finns något slutgiltigt utfall ännu.

2016-09-16

Som framgår är pensioneringsåldern rörligare inom gruppen män än för kvinnor. Vi ser att en *större* andel av männen än kvinnorna tar ut pension före 65 års ålder, vilket gäller för samtliga studerade årskullar (födda 1938-1951). Det kan dock noteras att kvinnornas tidiga uttag ökar mer än männens.

Männens tidiga uttag får emellertid liten påverkan på genomsnittet för varje årskull. Snittåldern för födda 1938–1942 beräknas till 64,9 för män och 65,0 för kvinnor. Snittåldern beräknas sjunka för yngre årskullar och ungefär i motsvarande utsträckning, vilket gäller för både män och kvinnor. Skillnaderna mellan könen beräknas därför vara små även för yngre årskullar och för födda 1946-1948 har män och kvinnor samma snittålder på 64,7 år.⁵

Observera att de snittåldrar som anges här är kohortberäknade pensioneringsåldrar (för endast ålderspension). För att beräkna genomsnittsålder för uttag av ålderspension ett visst år görs en sammanvägning av alla kohorter.⁶ Även med ett sådant mått ser vi endast en marginell skillnad i genomsnittsålder mellan män och kvinnor; 64,6 år för kvinnor och 64,5 år för män.⁷ Om sjukersättning räknas in som pension ökar skillnaden till 0,2 år och är alltså fortfarande relativt liten.⁸

Pensionsmyndigheten har även gjort en initial analys av genomsnittlig pensionsålder uppdelat på civilstånd vid pensioneringen samt kön. Analysen visar att gifta män och kvinnor har i princip identisk pensionsålder mätt som ålder vid första uttag av 100-procent inkomstpension.⁹ I samband med den årliga återrapporteringen av medelpensioneringsålder och utträdesålder avser Pensionsmyndigheten att göra en kompletterande analys av pensionsålder för olika civilstånd.

Ohälsa är troligtvis en av flera förklaringar till att kvinnors sysselsättningsgrad faller snabbare än mäns efter 60 års ålder. För att analysera frågan om kvinnors sjunkande sysselsättningsgrad är det lämpligt att närmre redovisa vad sysselsättningsgrad innebär och vilka som räknas som sysselsatta.

Arbetskraftsdeltagandet räknas som antalet personer i arbetskraften delat med den totala befolkningen. För att tillhöra arbetskraften måste man antingen vara sysselsatt eller arbetslös. Arbetet behöver inte nödvändigtvis vara avlönat. *Sysselsatta* delas vidare upp i *de som arbetar* och de som är *tillfälligt frånvarande från arbete*. Huruvida frånvaron är tillfällig beror inte på hur länge man är borta utan endast på om

⁵ Det bör observeras att det ingår prognossiffror för äldre åldrar så de angivna snittåldrarna är inte helt exakta. För personer födda efter 1948 har vi inte angivit någon beräkning för snittåldern eftersom osäkerheten är för stor.

⁶ Den pensioneringsålder som beräknas per kohort är reell, med prognosmoment, till skillnad från genomsnittsålder för uttag av pension ett visst år som är en teoretisk konstruktion. Nackdelen med en pensioneringsålder som beräknas kohortvis är att det dröjer lång tid innan man får ett slutgiltigt resultat. Vi har ännu inget helt slutgiltigt resultat ens för 1938 års födda och de senaste årens förändringar för andelen som tar tidigt uttag har inte påverkat de kohorter där vi (nästan) har ett slutgiltigt resultat.

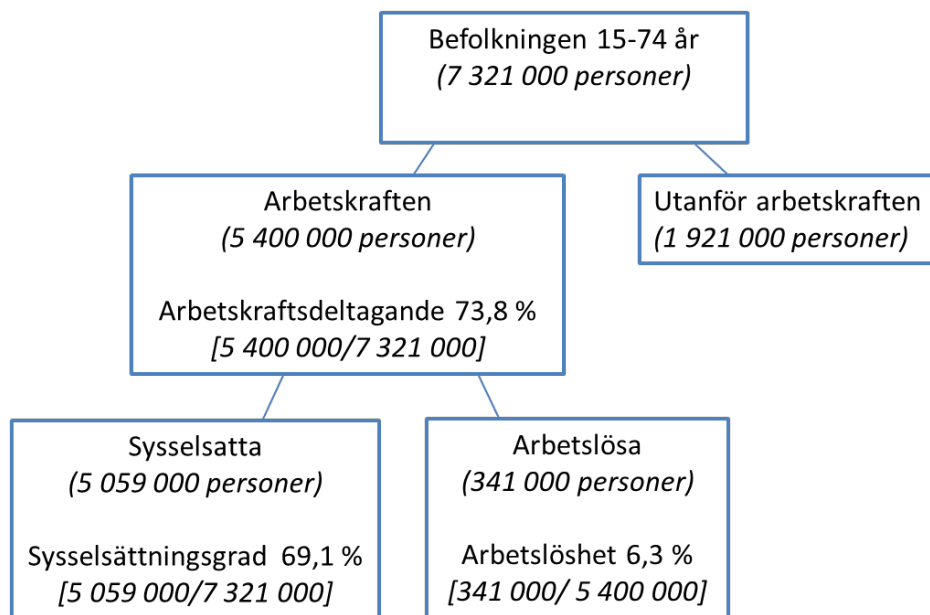
⁷ Till skillnad från de årskullsvisa snittåldrarna räknas i detta mått nettoförändring från beståndsstatistiken och därmed beaktas nivån; om en person tar ut 25 procents ålderspension vid 61 år och vid 65 år går upp till 100 procent så beräknas det som en 25-procentspensionering vid 61 år och en 75-procentspensionering vid 65 år.

⁸ Avser måttet "Medelpensioneringsålder III, nedre åldersgräns 50 år, se "Medelpensioneringsålder och utträdesålder, m.m. 2016-05-03, VER 2016-3.

⁹ Genomsnittsåldern för gifta kvinnor skattades till 64,63 och för gifta män till 64,68 år.

man har kvar en stark anknytning till arbetet. Orsak till frånvaron kan vara sjukdom, semester, tjänstledighet, (t.ex. för vård av barn eller studier), värnpliktstjänstgöring, arbetskonflikt eller ledighet av annan anledning. Frånvaron räknas oavsett om den varit betald eller inte. *Sysselsättningsgraden* beräknas som sysselsatta som andel av befolkningen (i åldern 15-74). Arbetslös är man enligt definitionen om man inte är sysselsatt, har sökt arbete under de senaste fyra veckorna och kan börja arbeta inom två veckor. De som varken är sysselsatta eller arbetslösa klassas som *utanför arbetskraften*. Det rör sig främst om pensionärer, studerande, personer med sjuk- och aktivitetsersättning, försörjningsstöd (tidigare kallat socialbidrag) och olika former av stöd till nyanlända invandrare. Här finns även personer som söker arbete men inte gör det tillräckligt aktivt för att räknas som arbetslösa enligt definitionerna ovan. En del personer som är föräldralediga, sjukskrivna med mera kan räknas som utanför arbetskraften om de inte har en tillräckligt stark anknytning till arbetet. I figur 1 nedan redovisas arbetsmarknaden i Sverige juli 2016.

Figur 1: Arbetsmarknaden i Sverige juli 2016

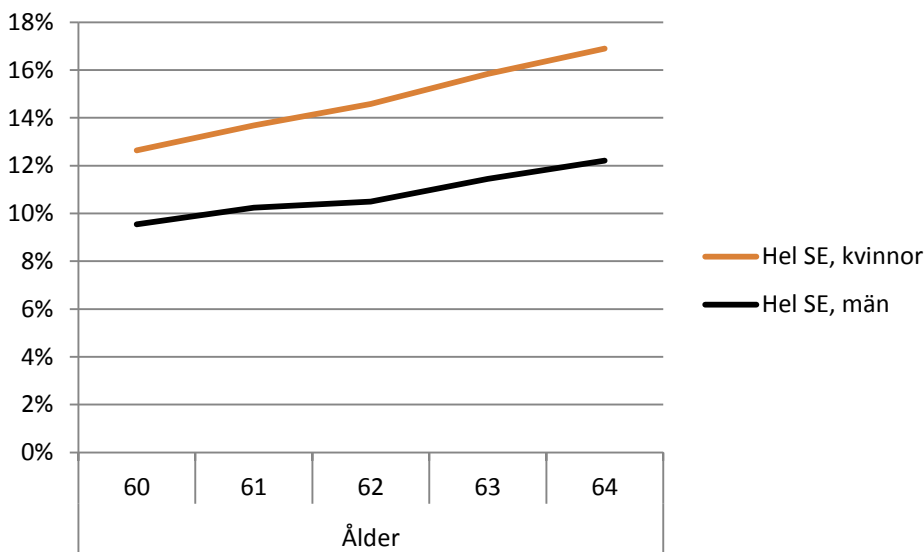
Källa: SCB (AKU).

2016-09-16

Inflöde till sjukersättning efter 60 års ålder sänker sannolikt sysselsättningsgraden mer för kvinnor än för män

Många äldre har före 65 års ålder lämnat arbetslivet på grund av nedsatt arbetsförmåga och får sjukersättning. Detta är mer vanligt för kvinnor än för män och är en betydande förklaring till kvinnors sjunkande sysselsättningsgrad med åldern. I figur 2 ser vi andel med hel sjukersättning för män respektive kvinnor.¹⁰

Figur 2: Andel av totala befolkningen med sjukersättning, december 2015, personer med hel sjukersättning (SE)

Andelen kvinnor med sjukersättning i den studerade åldersgruppen ligger på en högre nivå än för männen pga. tidigare beviljanden av ersättningen.¹¹ Nybeviljanden av sjukersättning i åldersgruppen 60-64 år är dock relativt jämn mellan könen.¹² Från 60 till 64 års ålder ökar andelen kvinnor med hel sjukersättning med drygt 4 procentenheter, motsvarande ökning för männen är knappt 3 procentenheter.¹³ För

¹⁰ Sjukersättning kan ges i hel omfattning samt med $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{4}$, och dessutom övergångsvis med $\frac{2}{3}$. Utifrån syftet att analysera förändringar i sysselsättningsgrad anser Pensionsmyndigheten att det är mest relevant att se till ökning av personer med *hel* sjukersättning eftersom personer med partiell sjukersättning kan vara sysselsatta på deltid och därmed räknas som sysselsatta enligt AKU (till gruppen sysselsatta räknas t.ex. personer som arbetar, har sjukpenning eller är tjänstlediga). Ökningstakten av sjukersättning och övrig analys i detta avsnitt ger dock i stort samma resultat om man endast ser till hel sjukersättning som när man inkluderar partiell sjukersättning.

¹¹ Av personer med sjukersättning som nu är 60-64 år är det relativt många som har haft sjukersättning sedan flera år tillbaka. Före 2009 var det betydligt fler personer som fick sjukersättning än senare år och väsentligt större andel kvinnor än män erhöll sjukersättning. Antal nybeviljanden ökade även kraftigt med mottagarnas ålder. Fler kvinnor än män fick sjukersättning både avseende hel sjukersättning och partiell sjukersättning. Skillnaderna mellan män och kvinnor var dock större avseende samtliga med sjukersättning jämfört med hel sjukersättning. Från 2009 och framåt har skillnaderna i nybeviljanden minskat mellan könen.

¹² Detta gäller både om man ser till personer med hel sjukersättning och samtliga personer med sjukersättning.

¹³ Om man inkluderar partiell sjukersättning ökar andelen för kvinnor med knappt 6 procentenheter respektive knappt 4 procentenheter för männen.

kvinnor ökar andelen med sjukersättning från 60 till 64 års ålder alltså något mer än för männen; differensen i ökning mellan kvinnor och män är knappt 2 procentenheter.

I departementsskrivelsen (sidorna 162-163) redovisas en kraftigt sjunkande sysselsättningsgrad hos kvinnorna relativt männen över 60 år. Från 60 fram till 64 års ålder sjunker sysselsättningsgraden med nästan 25 procentenheter för kvinnor, jämfört med ungefär 20 procentenheter för män. Sysselsättningskvoten (sysselsättningsgrad vid 64 dividerat med sysselsättningsgraden vid 60) blir ca 0,77 för männen och ca 0,69 för kvinnorna. Detta ger en skillnad i sysselsättningskvot mellan män och kvinnor på 7,7 procentenheter.

Vi har gjort en grov uppskattning av effekten av att kvinnor i högre grad får sjukersättning. Beräkningen visar att ökat inflöde till sjukersättning för kvinnor kan förklara 2,2 procentenheter av skillnaden i sysselsättningskvot mellan män och kvinnor. Detta skulle innebära en oförklarad skillnad i sysselsättningskvot mellan män och kvinnor på 5,5 procentenheter. Detta talar för att det finns andra orsaker till kvinnors sjunkande sysselsättningsgrad. Resultatet ska dock tolkas med försiktighet, se bilaga 1 för beskrivning av beräkningen och eventuella felkällor.

Vi ser ingen effekt av sjukfrånvaro och uttag av pension

I skrivelsens kapitel 7 anges att kvinnor i nästan alla yrken har betydligt högre sjukfrånvaro än män. Att kvinnor är sjukskrivna i större utsträckning bör dock inte kunna förklara en sänkt sysselsättningsgrad då sjukskrivna generellt räknas till gruppen sysselsatta. Men det är sedan tidigare känt att hälsotillståndet generellt påverkar pensionsuttag. Exempelvis har personer med tidigt uttag av ålderspension oftare haft korta sjukskrivningar än övriga i åldersgruppen.¹⁴ För kvinnor med dålig hälsa är pension för de allra flesta en möjlig källa till försörjning först från och med 61 års ålder då man kan ta ut allmän pension. Som tidigare nämnts innebär dock inte uttag av pension med nödvändighet utträde ur arbetslivet, men för individer med sämre hälsa är det mer sannolikt att detta samband är starkare än för övriga befolkningen. Effekten av dessa pensionsuttag ger dock inte genomslag i den pensioneringsstatistik som redovisades i avsnittet ovan och bör inte kunna förklara en kraftigt sjunkande sysselsättningsgrad hos kvinnor över 60 år.

Andra möjliga förklaringar till sjunkande sysselsättningsgrad hos kvinnor över 60 år

En sjunkande sysselsättningsgrad kan förklaras av en ökad arbetslöshet och/eller att personer lämnar arbetskraften (se figur 1 ovan). När det gäller arbetslöshetsstatistik redovisar Arbetskraftsundersökningarna (AKU) endast uppgifter för gruppen 55-64 år och det har därmed inte möjligt att analysera om det finns någon särskild stor ökning efter 60 års ålder för kvinnor inom ramen för den här promemorian. Förutom pension eller sjukersättning är en annan möjlig väg ut ur sysselsättning att sluta arbeta och bli försörjd av sin respektive och vänta med att ta ut pensionen i syfte att få ett lägre delningstal och därmed högre framtida pension.

¹⁴ Se t.ex. *Skäl att gå i pension eller inte*, Pensionsmyndigheten analyserar 2012:1 samt Pensionsåldersutredningens slutbetänkande *Åtgärder för ett längre arbetsliv* SOU 2013:25 s.290.

Pensionsmyndigheten kommer att överväga att göra en mer ingående analys av olika vägar ur arbetslivet och då särskilt studera skillnader mellan män och kvinnor.

Beroende på beräkningsmetod ser vi skillnad (eller inte) mellan mäns och kvinnor utträde ur arbetslivet

Utträdet ur arbetslivet kan mätas på olika sätt. Pensionsmyndigheten har sedan flera år tillbaka redovisat utträdet ur arbetslivet genom att utgå från aggregerade uppgifter från AKU.¹⁵ Modellen för att beräkna utträdesåldern på detta vis efterliknar beräkningen av medellivslängden. Måttet innehåller således ett ”prognosmoment” och man skulle därför kunna uttrycka måttet som ”den förväntade utträdesåldern”. Mått med AKU-måttet har den genomsnittliga skillnaden mellan mäns och kvinnors utträdesålder varit ungefär ett år från mitten av 1990-talet fram till idag.

En nackdel med AKU-måttet är att det baseras på en urvalsundersökning. För främst äldre åldrar är urvalet ganska litet. Därför finns det en osäkerhet i de mått som redovisas. Det finns även vissa teoretiska nackdelar med den beräkningsmetod som tillämpas. T.ex. tar den AKU-baserade utträdesåldern ingen hänsyn till dödsfall, vilket gör att måttet i princip bara är giltigt för de som överlever längre än sin 74-årsdag.

Pensionsmyndigheten redovisade 2016 nya mått för registerbaserad in- och utträdesålder.¹⁶ Måttet *utträdesålder ur lönearbete* baseras på pensionsgrundande inkomster (PGI) (utan avdrag för allmän pensionsavgift) exklusive PGI från socialförsäkringar och pensionsgrundande belopp.¹⁷ En inkomstgräns på 2,0 inkomstbasbelopp har valts.¹⁸ Liksom för AKU-måttet används för det registerbaserade måttet metoder som efterliknar beräkningen av medellivslängden. En skillnad är dock att de registerbaserade måtten baseras på andelen som förändrar sin arbetssituation från ett år till ett annat. En sådan flödesmodell ger ett mer känsligt mått för förändringar på arbetsmarknaden jämfört med AKU-måttet som utgår från bestånd.

Utträdesålder ur lönearbete har beräknats för perioden 2001-2014. År 2001 var denna skillnad relativt stor, cirka 2 år. Därefter minskar skillnaderna för att senare variera över tid; under 2009 är männens utträdesålder t.o.m. lägre än kvinnornas. Mot slutet av perioden är skillnaden mellan könen mycket liten och 2014 beräknas männens utträdesålder till ca 0,5 år högre än kvinnornas. Se figur 3 nedan för jämförelse mellan utträdesålder beräknat enligt AKU-modellen och det registerbaserade måttet (”lön” i diagrammet).

¹⁵ Pensionsmyndigheten och tidigare Försäkringskassan och Riksförsäkringsverket har beräknat utträdesålder från arbetsmarknaden åtminstone sedan 20002, se Socialförsäkringsboken 2000.

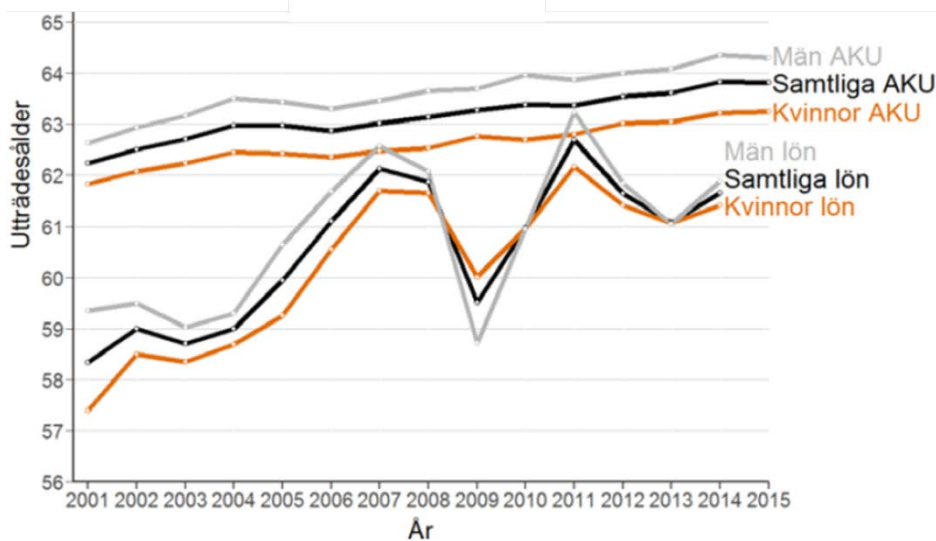
¹⁶ Se *Registerbaserad in- och utträdesålder från arbetsmarknaden*, Pensionsmyndigheten 2016-06-21, dok. bet. PID151675, dnr. 2016-217.

¹⁷ Endast rena löneinkomster räknas med, inklusive inkomster från aktivt bedriven näringsverksamhet.

¹⁸ Mer explicit är gränsen vald utifrån syftet att måttet ska visa när personer i genomsnitt slutar försörja sig själv.

2016-09-16

Figur 3: Utträdesålder mätt med olika metoder

Att man får olika resultat för utträdet enligt AKU-måttet jämfört med den registerbaserade måttet beror på flertal skillnader i metoderna och studerad population. Den *absoluta* nivån på måtten är i någon mån godtycklig. Däremot är *förhållandet* mellan olika grupper relevant att studera och även *förändringar* i nivåerna. Det är därför särskilt intressant att förhållandet mellan män och kvinnor i princip är konstant enligt AKU-måttet men skiftar från olika år för utträdesålder ur lönearbete.

Differensen mellan måtten kan delvis förklaras av att i den registerbaserade modellen (men inte i AKU-modellen) räknas dödsfall som ett utträde ur arbetskraften. Männerna i de äldre åldersgrupperna har en dödsrisk som är ca 50 procent högre än kvinnornas och om hänsyn tas till detta minskas männens utträdesålder relativt kvinnornas.

Differensen kan även förklaras med att färre beviljas sjuk- och aktivitetsersättning sedan 2009, vilket framför allt har påverkat kvinnor. Detta har höjt kvinnornas utträdesålder relativt männens i måttet utträde ur lönearbete. I AKU-måttet slår denna förändring dock inte igenom fullt ut eftersom andelen med sjuk- och aktivitetsersättning har minskat i samtliga studerade åldrar; ett ökat arbetskraftsdeltagande i samtliga åldrar inklusive referensåldern gör att utträdesåldern inte påverkas.¹⁹ Vidare har män som beviljas aktivitetsersättning ökat kraftigt i åldergruppen 0-19 sedan 2006, vilket slår igenom i måttet utträde ur lönearbete och sänker männens utträdesålder eftersom alla som utträder före referensåldern får referensåldern som utträdesålder. En ökad andel unga män i aktivitetsersättning ger dock ingen effekt i AKU-måttet eftersom endast de som utträder från och med 50 års ålder ingår i den beräkningen.²⁰

Förändringar i uttag av föräldraledighet skulle också kunna spela in när det gäller minskade skillnader mellan mäns och kvinnors utträde i måttet utträde ur lönearbete.

¹⁹ I summeringen av det förväntade återstående antalet arbetsår från 50 års ålder återfinns det högre arbetskraftsdeltagandet både i beräkningens täljare och nämnare, vilket gör att effekterna tar ut varandra.

²⁰ Vid beräkningen av AKU-måttet summerar man det förväntade återstående antalet arbetsår från 50 års ålder.

Mäns uttag av föräldraledighet har ökat successivt sedan införandet av delad föräldraförsäkring 1974 med en högre ökningstakt sedan 1998. Förvisso tar kvinnor ut majoriteten av föräldrapenningsdagarna, men eftersom måttet har en relativt hög s.k. referensålder²¹ på ca 43 år kommer en stor del av kvinnors föräldraledighetsuttag inte påverka deras utträde. Männerna är i genomsnitt äldre vid uttag av föräldrapenning än kvinnor²² och deras ökade uttag kommer därför kunna få relativt stort genomslag i utträdesåldern.²³ Betydelsen av denna effekt på utjämnningen av mäns och kvinnors utträdesålder är dock svår att uppskatta.

Förklaringen till den stora variationen i utträdesålder ur lönearbete kan ligga i att det registerbaserade måttet inte räknar en person som endast har ersättningar från socialförsäkringar som aktiv/i arbete. I de fall män drabbas hårdare än kvinnor i en lågkonjunktur kan arbetslöshet dra ner männens utträdesålder mer än kvinnornas, vilket sannolikt är det som vi ser händer 2009 i måttet utträdesålder ur lönearbete.

En annan skillnad mellan AKU-måttet och måttet utträde ur arbetslivet är att det tidigare måttet inte tar hänsyn till kohorteffekter, vilket skulle kunna påverka män och kvinnor olika över tid.²⁴ En brist med det registerbaserade måttet är att utträdet endast beräknas för personer som har varit bosatta i Sverige under tre år i följd. Om rörligheten över gränser ökar minskar andelen personer som måtten är representativa för. Här skulle det eventuellt också kunna slå olika för män och kvinnor över tid.

I kapitel 7 i Ds 206:19 anges att skillnaderna mellan mäns och kvinnors utträde blir mindre om man studerar inkomstkvoten istället för sysselsättningskvoten. Att utgå från inkomster snarare än sysselsättning verkar ge mindre skillnader mellan könen även för de mått som Pensionsmyndigheten tar fram (det vill säga, vi ser mindre skillnader i det inkomstbaserade måttet utträde ur lönearbete jämfört med det sysselsättningsbaserade AKU-måttet).

Det är svårt att jämföra sysselsättningskvoter med Pensionsmyndighetens mått eftersom det tidigare måttet är ett rent statistiskt mått och de senare en sorts sammanfattning av utträdesmönstret över alla åldrar. När det gäller syftet att studera utträdet vid olika åldrar kan dock ett statistiskt mått vara att föredra. Beroende på syftet med måttet kan det även finnas fördelar att låta personer som är tillfälligt frånvarande från arbetsmarknaden räknas som aktiva, vilket sysselsättningskvoten gör. Ett sådant statistiskt mått tar dock inte hänsyn till kohorteffekter eller skillnad i

---

²¹ Referensåldern sätts som åldern för "medelpersonen" som tjänar in pensionsrätt. Personer som utträtt före referensåldern får referensåldern som utträdesålder.

²² Av kvinnor som fick föräldrapenning 2015 var 20 procent 40 år eller äldre. För männen var motsvarande andel 37 procent. Källa: Försäkringskassan, https://www.forsakringskassan.se/statistik/statistik_och_analys2/barn_familj/foraldrapenning (hämtat 2016-08-26).

²³ Olika referensåldrar har använts för män och kvinnor. Då kvinnor i lönearbete har en något högre referensålder än män innebär detta att utträdesåldern blir något högre för kvinnor och något lägre för män. Skillnaderna är dock marginella. Att män har något lägre referensålder förstärker dock effekten av mäns ökade uttag av föräldrapenning på utträdesålder ur lönearbete.

²⁴ Med kohorteffekter menas här att olika födelsekullar i genomsnitt har lyckats olika bra i arbetslivet, exempelvis har 40-talisterna och 60-talisterna vid en given ålder i snitt haft en högre sysselsättningsgrad än 50-talisterna. Om en årskull som hela livet haft en relativt hög sysselsättningsgrad åtföljs av några årskullar som genom livet haft en lägre sysselsättningsgrad kan dessa arbetslivsåldrar sjunka utan att individernas beteenden har förändrats det minsta.

dödsrisker mellan män och kvinnor²⁵, vilket Pensionsmyndigheten gör i måttet ”utträde ur lönearbete”.

I Ds 2016:19 beräknas endast sysselsättningsgraden för individer som har känd yrkestillhörighet. Som nämns i kapitlet saknas ungefär tio procent av befolkningen och det handlar främst om personer som har svag koppling till arbetsmarknaden. Syftet med kapitlet var dock att göra specifika analyser av utträdet inom olika yrken. Men ska man tala generellt om kvinnors och mäns utträde, vilket görs i skrivelsens sidor 162-164, bör även personer utan yrkestillhörighet inkluderas i analysen.

---

²⁵ Enligt SCB återstår vid 64 års ålder 90 186 män och 93 721 kvinnor av en kohort på 100 000. Med en sysselsättningsgrad (enligt Ds 2016:19) på 0,64 för män ger det 57 719 sysselsatta överlevande män. Kvinnors sysselsättningsgrad på 0,55 ger 51 546 sysselsatta överlevande kvinnor. Kvoten mellan mäns och kvinnors sysselsättningsgrad vid 64 år enligt Ds 2016:19 1,16, men sett till kvoten mellan andel *överlevande* sysselsatta män och kvinnor är $57\,719 / 51\,546 = 1,12$.

2016-09-16

Bilaga 1

Tabell 2: Minskning i sysselsättning från 60-64 år, andel som kan förklaras av sjukersättning och oförklarad andel, för män och kvinnor

	Minskning i sysselsättning (från 60-64 år)	Minskning i sysselsättning som skulle kunna förklaras av en ökad andel med sjukersättning	Minskning i sysselsättning som inte förklaras av en ökad andel med sjukersättning
Kvinnor	31,3%	5,3%	25,9%
Män	23,5%	3,1%	20,4%
Differens kvinnor-män	7,7%	2,2%	5,5%

Kvinnornas sysselsättningsgrad är ca 80 procent vid 60 års ålder och 55 procent vid 64 års ålder. Minskningen i sysselsättning, *mätt utifrån sysselsatta vid 60 års ålder* motsvarar därmed 31,3 procent (0,25/0,8). Andelen kvinnor med sjukersättning ökade med 4,3 procent från 60 till 64 års ålder. Mätt som andel av sysselsatta vid 60 års ålder motsvarar detta 5,3 procent (0,043/0,8). Minskning i sysselsättning från 60 till 64 års ålder som *inte* förklaras av en ökad andel med sjukersättning blir därmed 25,9 procent för kvinnor (31,3 – 5,3).

För männen är motsvarande sysselsättningsgrader ca 85 procent vid 60 års ålder respektive 64 procent vid 64 års ålder. Minskningen i sysselsättning motsvarar då knappt 24 procent (0,2/0,85). Andelen män med sjukersättning ökade med 2,7 procent från 60 till 64 års ålder. Minskning i sysselsättning från 60 till 64 års ålder som inte kan förklaras av en ökad andel med sjukersättning blir därmed 20,4 procent för männen (23,5 – (0,027/0,85)).

Sett till minskning i sysselsättningsgrad som skulle kunna förklaras av ökat mottagande av sjukersättning är denna 2,2 procentenheter större för kvinnor än för män. Vad gäller minskning i sysselsättningsgrad som inte förklaras av övergång till sjukersättning är denna 5,5 procentenheter större för kvinnor än för män.

Denna analys bör ses som tämligen grov. Vi tar inte hänsyn till inflödet till sjukersättning från gruppen som tidigare inte räknades som sysselsatta (t.ex. arbetslösa eller utanför arbetskraften). Vi tittar vidare på olika årskullar vid 60 respektive 61 års ålder etc. För att kunna uttala sig om flöden (in i sjukersättning etc.) vore det önskvärt att titta på samma kohort över tid samt att ta hänsyn till dödlighet och migration.

Observera även att de andelar med sjukersättning som redovisats avser hela befolkningen och i departementsskrivelsen studeras endast personer med yrkestillhörighet. På så vis exkluderas 10 procent av befolkningen och dessa 10 procent utgörs av personer med relativt svag anknytning till arbetsmarknaden. Det finns därmed metodologiska problem när vi ställer statistiken över sjukersättning mot departementets uppgifter över sysselsättningsgrader; vi vet inte hur stor del av den studerade populationen i departementsskrivelsen som har sjukersättning vid 60

respektive 64 års ålder. Sannolikt är de 10 procenten som exkluderats överrepresenterade i inflödet till sjukersättning. Det vore med andra ord önskvärt att undersöka förändringar i sysselsättningsgrad för *hela befolkningen* och ställa denna mot de förändringar som vi har redovisat vad gäller sjukersättning. I AKU redovisas dock sysselsättningsstatistik för *gruppen 55-64 år* (inte sysselsättningsgrad för respektive ålder inom gruppen) och det har därmed inte möjligt att ta fram förändring i sysselsättningsgrad för 60-64 åringar för hela befolkningen inom ramen för den här promemorian.

Vidare bör det noteras att statistiken avseende sjukersättning avser personer som är 60-64 år ett givet år, vi följer därför inte samma population över tid och statistiken är inte rensad för kohorteffekter. Pensionsmyndighetens analys av sjukersättningen visar dock samma mönster sedan 2010. Hos kvinnorna ökar andelen med sjukersättning från åldern 60 till 64 med cirka två procentenheter mer än för männen, vilket gäller både om man ser till hel sjukersättning eller till samtliga med sjukersättning. I departementskrivelsen anges att analysen avser åren 2011-2013.

www.pensionsmyndigheten.se